

En la conjugació observem l'ús de *puxa* i *puixa* enfrontat a *pusca* i a *puga*.

No ens sabem estar d'esmentar alguns continguts que, entre molts altres, ens han cridat l'atenció. La carta que el rei Pere el Cerimoniós, molest amb el seu fill, s'adreça a Joan anomenant-lo "Primogènit a nós no car"...

També sobta com el rei Martí s'adreça al seu primogènit Martí el jove, comunicant-li que li ha elegit com a muller la infanta Blanca de Navarra (doc. 852 del 1402).

Al document 859 del 1403 ja es parla dels *mals usos* als pagesos, que tanta transcendència tindran en la història de Catalunya.

En la subscripció d'algunes cartes es diu que hi ha també una redacció aragonesa (per exemple, els docs. 726 i 979); llàstima que no hagi estat publicada, si encara existeix, però ací es tractava només de documents en llengua catalana.

En l'aspecte sintàctic cal reconèixer la maduresa —o diguem la majoria— d'edat de la prosa catalana, usant amb tota normalitat parataxi i hipotaxi. Per acabar copiem un passatge del doc. 693 (any 1392), força complicat sintàcticament:

Per què, senyor, supplich a la vostra paternal senyoria, la qual tots temps, per sa humilitat e bonesa, ha denyat devallar a les mies humils e filials supplicacions, que-us plàcia manar que la dita ocupació o prenimment dels béns del dit bisbat de València, si alcuna és, ço que no creu, no-s faça, ans, si feta és, aquella vos plàcia relexar e revocar e manar a vostres officials que, si alcuna cosa han presa o ocupada de aquell, que-u tomen e-u restituesquen.

I ara voldríem acabar amb un interessant document del 1404, que mostra la repartició de les llengües a la corona d'Aragó. És una lliçó per a aquells qui propugnen allò del valencià independent del català:

Als amats e feels nostres los consellers de la ciutat de Barcelona.

Alia similis littera fuit expedita directa Als amats e feels nostres los jurats de la ciutat de València.

Alia similis littera, in vulgari aragonensi, fuit expedita directa A los amados e fieles nuestros los jurados de la ciudad de Çaragoça.

El gran treball de Mateu Rodrigo i Jaume Riera mereix tot el nostre major agraïment.

Germà COLÓN DOMÈNECH
Universitat Basel
Institut d'Estudis Catalans

CORBERA POU, Jaume (2013): *La unió europea, un mosaic lingüístic*. Palma: Edicions Documenta Balear; Edicions Universitat de les Illes Balears (Col·lecció «Arbre de Mar» 45), 313 p.

L'antic mite que afirma que en el principi dels temps la humanitat solament coneixia una sola llengua, a banda d'ésser fals i contrari a la realitat lingüística que sempre ha resultat diversa, es comprova rotundament llegint el llibre del Dr. Jaume Corbera, en què el lector és testimoni de l'enorme mosaic de llengües vivents a la vella Europa. D'altra banda, l'autor divideix el treball en diversos apartats o subcapítols, començant per la família indoeuropea i, seguint un camí derivat d'aquesta, provenen les branques de la subdivisió que l'autor hi fa, ja que tenim la branca romànica, la germànica, l'eslava, la bàltica, la cèltica, l'albanesa, l'armènia, la grega, la indoitàlica, la finougriica i la turquesa, per a, finalment, tornar a la nomenclatura del principi amb la família basca o èuscara. Una vegada enllestida la complicada classificació per branques, el següent pas és fer el llistat de llengües, que el Dr. Corbera anomena parlars per la problemàtica càrrega sociolingüística i pel contingut polisèmic que el terme *llengua* conté.

El davantal amb què l'autor comença el treball aclareix allò que hem apuntat suara. A través de l'audició de les cançons que hom incorpora al llibre amb un CD, l'autor invita el lector a procedir a la

identificació i classificació dels dialectes i de les llengües que apareixen en els textos cantats, cosa que resulta del tot impossible puix que no hi ha cap diferència, lingüísticament parlant, entre aquests dos conceptes. La negativa —o potser malèvola— educació lingüística ens dona una visió molt simplificada i simplista de les llengües a Europa amb l'afirmació que a cada país correspon una llengua: Alemanya, *alemany*, França, *francès*, Itàlia, *italià*, etc., i això es contradiu amb la realitat lingüística europea, que Corbera ens exposa d'una manera molt clara i ben afaïçonada en aquest llibre.

Finalment, l'autor destaca dues característiques del llibre: a) el fet que incorpora un CD, segons ja s'és dit suara, on se'ns ofereix la possibilitat d'escoltar les cançons en el parlar concret per a cada ocasió, amb la traducció catalana, i b) la relació que la llengua catalana ha tingut i té amb cada parlar europeu.

És evident que la família romànica, a la qual pertany la nostra llengua, hi ha de figurar en primer terme per allò de *domus propria*, *domus optima*. L'autor exposa en aquest breu capítol què és la branca romànica i la seva divisió en dues àrees: Romània Oriental i Romània Occidental, segons la coneguda divisió de Friedrich C. Diez, d'acord amb uns trets lingüístics en què es conjunten les llengües romàniques i que Corbera ens exemplifica amb uns quadres molt aclaridors. Tot seguit s'endinsa en el camp dels parlars ibèrics o hispànics, deixant-ne, però, fora d'aquest àmbit la llengua catalana, que reuneix sota l'epígraf de parlars gal·loromànics i on tracta d'explicar les divisions de la Romània en grups, tasca molt complicada, segons explica el Dr. Corbera. Potser aquesta explicació hauria d'haver estat inclosa dins l'apartat de la família romànica, al costat de l'exposició de la divisió de la Romània. Sigui com sigui, però, els primers d'aquells parlars que esmentàvem suara són els gallecs, seguits dels parlars portuguesos, asturleonesos, castellans i aragonesos. Ara i ací, tan sols ens ocuparem, per raons d'espai, dels parlars asturleonesos perquè són, molt probablement, els més desconeguts de tots els ibèrics. Abans, però, de començar a fer una petita presentació d'aquests parlars, hem de considerar que, segons la historiografia més recent el terme *reconquista* és posat en dubte actualment per alguns historiadors, atès que els regnes cristians que van conquerir el territori andalusí es van constituir com a societats després de l'ocupació islàmica de la península; semblaria més escaient, doncs, dir-ne *conquesta cristiana*, segons aquests autors.

Lingüísticament, l'asturià presenta un tret morfològic singular davant la resta de llengües romàniques, com és ara el gènere neutre que afecta la flexió nominal. El mecanisme morfològic ha creat *-u* com a morf del masculí enfront del morf *-a*, femení; però existeix encara el morf *-o*, neutre, que s'aplica quan el masculí és comptable o no ho és: *duel-y el fégadu* (li fa mal el fetge) / *güei tenemos fégado pa xintar* (avui, tenim fetge per a dinar).

Una petita comparació entre l'asturià i el català ens revela que, ultra les semblances lingüístiques de totes dues llengües per raons "familiars", podem establir-ne d'altres que les acosten encara més i que, d'altra banda, les separen del castellà, per exemple: cat. *pont*, ast. *ponte*, cast. *punte*; cat. *fulla*, ast. *fueya*, cast. *hoja*; cat. *lluna*, ast. *lluna*, cast. *luna*; cat. *les vaques*, ast. *les vaques*, cast. *las vacas*; cat. *bressol*, ast. *berciu*, cast. *cuna*, etc.

Pel que fa a les relacions entre totes dues comunitats, cal dir que històricament provenen del segle xv ("Reis Catòlics"), literàriament, però, són més tardanes: comencen al segle XIX en què els inicis de la Renaixença cridà l'atenció d'alguns intel·lectuals asturians, fet que provocà les primeres traduccions esporàdiques d'unes poesies de Joaquim Rubió i Ors a l'asturià. De fet, però, és a partir del *Surdimentu* del darrer quart del segle passat que la cultura catalana és més coneguda entre els asturians. En 1989, el poeta Anton Sala-Cornadó publicà un poemari bilingüe asturià-català, i en 1999 hom constitueix Editors Associats, format per catalans, gallecs, bascs, aragonesos i asturians, que promogué el Premi Abril i que va afavorir les traduccions català-asturià/asturià-català. D'aquesta iniciativa aparegué la traducció de la novel·la asturiana *Camín ensin fin*, editada en català *Camí sense fi* de Pablo A. Marín Estrada. Posteriorment, les traduccions s'han multiplicat i, ultra les versions de poetes catalans i asturians, hom ha traduït la *Història universal de Paniceiros* (2008), de Xuan Bello, una de les obres més importants de la narrativa asturiana actual. Finalment, cal dir que en l'any 2010 aparegué la traducció del *Tirant lo Blanc*, feta per Pablo Suárez García, premiada per l'Academia da la Llingua Asturiana.

El llibre continua resumint i exposant magníficament més grups lingüístics europeus, i ara toca el torn a la branca germànica, veritable pou pregon, ple d'entrebancs i de dificultats lingüístiques però,

sobretot, sociolingüístiques. L'autor exposa les fases per on ha passat aquesta branca lingüística, des del protogermànic inicial fins a l'actualitat i acaba amb els parlars que en provenen: parles escandinaves (Suècia, Noruega, Dinamarca, les illes Fèriar i Islàndia), els parlars alemanys, frisons, neerlandesos i angloescocesos, per a acabar amb l'esment dels desapareguts, com per exemple els parlars dels visigots i dels vàndals, alguns dels quals van influir de manera significativa sobre els parlars romànics, llevat dels romanesos, a causa que estigueren en contacte durant molt de temps amb el llatí fronterer, que transformat en les diverses llengües romàniques, entre elles la nostra, en manllevà lèxic i posteriorment antropònims, com ara *guerra, espia, estona, llesca, guarir, etc.*

Tractarem de fer-ne un petit tast tot resumint el capítol que parla del *jiddisch* (parlars alt-alemanys).

Aquest parlar s'origina a les valls del Rin amb l'emigració de jueus provinents del nord de França a partir dels segles ix i x. Es tracta de l'alt-alemany amb elements lingüístics romànics i hebreus. Devers el segle xiv, comença a escampar-se per l'Europa central i oriental, amb Polònia com a la gran receptora d'aquesta emigració. Durant el segle xviii els jueus que formaven part de l'antic regne de Polònia són incorporats a Rússia. Un primer declivi de l'ús parlat del *jiddisch* comença als Països Baixos i Alemanya, quan els seus parlants s'integren en aquestes societats, mentre que la resta, que vivia molt més aïllada del seu entorn a l'Europa oriental, va mantenir-ne l'ús i on fins i tot arribà a ser declarada oficial com a una llengua de la Unió Soviètica. Abans de la segona guerra mundial sembla que tenia uns 12 milions de parlants, sobretot a l'Europa Oriental. També cal afegir-hi els parlants que emigraren als Estats Units i a l'Argentina al segle xix. Després de la segona guerra mundial el nombre de parlants disminuí gairebé fins a la desaparició, bé que en van quedar petits nuclis a Rússia i a Suècia, on la comunitat jueva no fou perseguida. Els supervivents de la shoah (o xoà) emigraren principalment cap a Israel i els Estats Units on visqué l'únic premi Nobel en aquesta llengua, Isaac Singer, polonès de naixement, que va traspassar a Miami en 1991.

Els primers textos coneguts en aquesta llengua provenen del segle xiv, que àdhuc arribaria a posseir un registre estàndard abans del segle xix, basat en les varietats occidentals europees. L'alfabet n'era l'hebreu però modernament hom l'escriu en alfabet llatí adaptat a la pronúncia lituana.

La branca lingüística eslava es divideix en tres grups de parlars: l'oriental, l'occidental i la meridional, i cal dir, però, que són molt semblants entre ells, sobretot l'estructura gramatical, puix que el lèxic, tot i tenir una mateixa base, no ho és tant. La majoria manté la declinació.

El primer grup (oriental) està format pels parlars que tenen un major nombre de parlants: el rus, l'ucraïnès i el bielorús, puix que tots sumats fan un total de 200 milions, aproximadament. L'occidental (el segon grup) comprèn els parlars txecs, eslovacs, polonesos, caixubis i sòrabs (també anomenats luscians), amb uns 60 milions de parlants, una desena part dels quals viuen fora de llur territori. Finalment, el tercer grup (meridional) comprèn els parlars eslovens, serbocroats, búlgars, macedonis i pomacs, amb una mica més de 28 milions de parlants.

Tots aquests parlars, que tenen un origen comú, es veieren diversificats per un procés lingüístic a la manera com ho van fer les llengües romàniques, i en una època semblant (segles vi-ix). Un factor molt important a tenir en compte en aquesta fragmentació fou la invasió de pobles provinents d'Àsia a partir del segle iv, sobretot els magiars, instal·lats a Hongria a partir del segle x.

De l'any 2007 ençà, existeix una "Associació Cultural Català Eslava", promotora de les relacions entre catalans i eslaus.

Del tercer grup (meridional), hem triat els parlars pomacs, parlats actualment a la regió de Tràcia occidental a la frontera grecobúlgara, a tocar amb Turquia. Llurs parlants són eslaus lingüísticament i musulmans de religió, originaris de les tribus tràcies antigues, segons alguns investigadors, però ells mateixos s'identifiquen amb els turcs actuals. El seu parlar és semblant al búlgar i al macedoni, però amb molts manlleus del turc i del grec, a causa de la seva islamització que es produí a partir del segle xvi, fet que els manté culturalment separats d'aquells. Els pomacs han estat mal vistos per grecs i búlgars, sobretot per aquests darrers a partir de la segona guerra mundial puix que els consideraven espies dels grecs.

La llengua dels pomacs no té tradició escrita, bé que modernament s'han fet esforços per normativitzar-la ortogràficament en base a l'alfabet ciríl·lic. A Grècia, però, on hi ha alguna publicació en aquesta

llengua, hom ha adoptat l'alfabet grec, i en alguns casos també llatí. Cap a finals del segle xx hom comptabilitzava 27.000 pomacs a Grècia i entre 300.000-400.000 a Bulgària, sense drets lingüístics. Finalment, a Turquia n'hi ha un bon nombre, aproximadament entre 57.000, 101.000 o 270.000 segons les fonts.

La branca bàltica és considerada per alguns tractadistes, en realitat, una sub-branca baltoeslava. Es divideix en dos grups: el bàltic oriental i el bàltic occidental i, d'altra banda, en bàltic septentrional i bàltic meridional. En formen part els parlars següents: a) lituans, tracis i dacis (bàltic oriental), b) prussians, letons, curlandesos, selonians i semigalians (bàltic occidental), c) letons i lituans (bàltic septentrional), d) prussians, curlandesos, selonians, semigalians, tracis i dacis (bàltic meridional). Aquest darrer grup està totalment extingit, i per tant solament han quedat els parlars lituans i els letons, que formen part del bàltic septentrional, com ja s'ha dit. Lingüísticament, són parlars indoeuropeus molt conservadors i, per tant, molt pròxims al sànscrit. Podríem afirmar que són parlars intermedis entre la branca germànica i la branca eslava, amb els quals comparteixen diversos trets lingüístics.

El lituà és un dels dos únics representants actuals de la branca bàltica, parlat majoritàriament a Lituània, regió situada a la ribera oriental de la mar Bàltica on anaren a raure els lituans fa aproximadament 4.000 anys, procedents de l'actual Bielorússia. El primer esment d'aquest poble apareix en un document escrit en llatí en 1009 en què és citat el nom del país, *Litva*. Tot i que el poble lituà va adquirir molt aviat, per necessitats històriques, una forta caracterització individual, la llengua mai no assolí aquesta categoria puix que les classes cultes i l'aristocràcia lituanes preferiren el polonès com a vehicle de distinció social i cultural. Nogensmenys, el segle xvi ja coneix tímides mostres de textos, i en 1547 apareix el primer llibre imprès en aquesta llengua, però realment durant aquest segle i els tres posteriors no hi ha, o n'hi ha molt poc, escrit o imprès en lituà, arribant fins i tot a prohibir-ne l'ensenyament i la publicació de llibres en 1864 per part de les autoritats russes. Tanmateix, l'hora del ple sentiment nacional era arribat, i durant aquest període aquella ordre fou anul·lada en 1904 gràcies a l'esforç i la tenacitat dels lituans. El pas següent serà la normativització lingüística que s'aconsegueix gràcies a les propostes del gramàtic Jonas Jablonskis, i la definitiva empena vindrà de la mà de la independència política en 1920, en què el lituà comença el camí cap a la normalització, entrebancat, però, per l'ocupació soviètica, i represa posteriorment a partir de la segona independència, després de la desaparició de la Unió Soviètica.

Amb uns tres milions de parlants aproximadament a la república de Lituània, hi és l'única llengua oficial, i encara fora de l'estat és parlada a Letònia (35.000), Bielorússia (10.000), Polònia (20.000-25.000) i Rússia (7.000, a Kaliningrad).

Pel que fa a les relacions entre Lituània i els Països Catalans, cal dir que han estat escasses, tan sols hom comença a fer-se'n ressò a partir de la Primera Guerra Mundial de la mà de la Unió Catalanista a través de la premsa. Ja en 1912, Antoni Rovira i Virgili havia publicat un capítol dedicat a Lituània en la seva *Història dels moviments nacionalistes*, i poc després el diari *La Nació* repartí un manifest que informava els catalans de la lluita lituana. En 1922 apareix en català la traducció de la novel·la de Saulius Tomas Kondrotas *Els ulls de la serp*, i no serà fins el 2002 que es publicarà una versió en lituà d'una obra catalana, com *La plaça del diamant*, de Mercè Rodoreda, i existeix una Associació Catalano-Lituana que va organitzar en 2006 unes «Jornades de Cultura Catalana» a la localitat de Kaunas.

La branca cèltica, amb una gran extensió en èpoques pretèrites, és una de les més perjudicades pels fenòmens de substitució lingüística i aculturació humanes europees. Actualment, tan sols es manté com a llengua vivent al nord-oest d'Escòcia, l'oest del País de Gal·les, Irlanda i la meitat occidental de Bretanya, i fins fa relativament poc (segle xviii) hi hagué a la península britànica de Cornualla uns parlars celtes, anomenats "còrnica", i a l'illa de Man, el darrer parlant de la qual va morir en 1974. Els parlars cèltics van deixar moltes empremtes lèxiques sobre el llatí vulgar o parlat pels segles de contacte, i en català tenim, a tall d'exemple: *ble*, *trencar*, *bruc*, *carro*, etc., però també l'onomàstica se'n va sentir influïda: *Besalú*, *Verdú*, *Sagarra*, etc., *Albiach*, *Ballach*, *Taló*, etc.

La recessió dels parlars cèltics moderns, esdevinguda en gran part per les pressions polítiques dels governs dels estats britànic i francès durant segles, es va veure almenys frenada en part cap a la darrerïa del segle xx, fenomen sociolingüístic que ha donat com a resultat una nova divisió, atenent a la seva semblança lingüística estructural: un primer grup format pel gaèlic irlandès i l'escocès, i un segon format

pel gal·lès i el bretó. Les varietats del primer grup mantenen un cert grau d'intel·ligibilitat entre elles, però les del segon grup s'han diferenciat molt i no permeten la intercomprensió dels parlants.

La relació entre el gaèlic i el català va començar realment al final del segle XIX, de la mà de figures com Valentí Almirall o Narcís Roca Ferreras. És a principis del segle passat que va augmentar aquest interès, i en 1906 el dramaturg Josep Burgas en va fer una exaltació patriòtica, *Jordi Erin*: el moviment irlandès del "Sinn Féin" (1905), que aviat tingué imitadors amb la creació de "Nosaltres Sols" (traducció del moviment irlandès), que com a partit polític arribaria fins al final de la Segona República Espanyola. Personatges com Rovira i Virgili o Francesc Macià foren influïts pel moviment irlandès en la creació de llurs moviments polítics i culturals.

L'irlandès, com a llengua oficial de la República d'Irlanda, és també llengua oficial de la Unió Europea, malgrat el seu migrat nombre de parlants.

Els bascs anomenen *Euskal Herria* els territoris de Biscaia, Guipúscoa, Àlaba, Navarra, Lapurdi, Baixa Navarra i Zuberoa, independentment dels estats on estiguin situats. L'origen de l'euscar no és encara resolt i tots els intents que s'han fet en aquest sentit no han satisfet els lingüistes. La idea que el basc era l'antiga llengua ibèrica, és a dir la teoria bascoibèrica, va néixer durant el segle XVIII, però sobretot fou Humbolt al segle XIX que va arribar a elevar-la a categoria d'axioma. Una cosa sí que és certa, que es tracta d'una llengua preindoeuropea, i això li dóna una ascendència d'almenys quatre mil anys, cosa que no podem dir de l'ibèric puix que les darreres investigacions han revelat que l'ibèric és posterior a les invasions dels pobles indoeuropeus a la Península Ibèrica. Des del punt de vista de la tipologia lingüística és llengua aglutinant, i en aquest aspecte s'igualava a l'ibèric. Però el contacte amb moltes llengües i, sobretot, amb el llatí, ha acabat per rebre moltes influències en l'estructura gramatical, fonètica i especialment en el lèxic.

Actualment, hi ha uns 700.000 bascoparlants, que corresponen a la quarta part d'Euskal Herria, majoritàriament a Guipúscoa i Biscaia. La llengua estàndard rep el nom d'*euskara batua* (basc unificat) i l'Acadèmia de la Llengua Basca (*Euskaltzaindia*, 1918) és la institució que s'encarrega de vetllar-ne la modalitat. És ensenyada a l'escola i ha adquirit la categoria de llengua oficial, junt a l'espanyol. Abans de la Guerra d'Espanya (1936-1939) va començar una relació entre bascs i catalans que va dur Rovira i Virgili a recollir el moviment basc en la seva obra *Història dels moviments nacionalistes* (1912-1914).

El postfranquisme i la primera època de la democràcia no sembla que vagi augmentar la relació entre tots dos pobles, ans al contrari, i no ho ha estat fins l'any 2010 que es va celebrar el «Primer Congrés Euskal Herria-Països Catalans» a la Universitat de Vitòria-Gasteiz. D'altra banda, existeix de 2005 ençà un centre difusor de cultura catalana a Sant Sebastià, i hi ha diversos centres de cultura basca repartits per Barcelona, València, Mallorca i Andorra.

Lluís GIMENO BETÍ
Universitat Jaume I

DWORKIN, Steven N. (2012): *A History of the Spanish Lexicon. A Linguistic Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 352 p.

Malgrat que no resulta gens fàcil compendiar l'evolució del lèxic d'una llengua en un manual, Steven N. Dworkin, professor de Lingüística Romànica i Lingüística de la Universitat de Michigan i especialista consagrat en l'estudi històric del lèxic iberoromànic, ho aconsegueix amb escreix en el seu recent *A History of Spanish Lexicon. A Linguistic Perspective*, publicat per Oxford University Press.

El títol és ja una declaració d'intencions i a la part descriptiva (*A History of the Spanish Lexicon*) s'hi afegeix una caracterització teòrica i metodològica (*A Linguistic Perspective*) que és desenvolupada en el capítol 1. En aquest capítol, es tracen les fronteres de l'estudi, el qual no tracta l'evolució de tot el lèxic de l'espanyol sinó que es concentra en l'anàlisi dels mots sorgits d'una situació de contacte lingüístic. D'aquesta manera, la monografia intenta ser una «síntesi escrita des d'una perspectiva predominantment